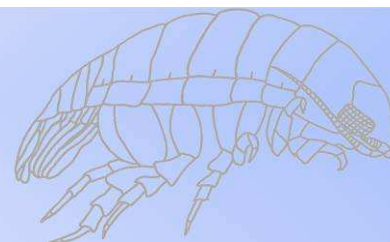

SAM e-Rapport

Uni Research
Uni Miljø, SAM-Marin

e-Rapport nr. 13-2011R

MOM C-undersøkelse ved Ulværholmen i Hitra kommune, 2011
Revidert versjon: 9.1.2012

Rune Haugen
Jon Hestetun

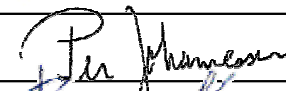
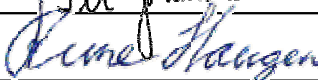
	SAM-Marin	 <small>Test 157</small>
Seksjon for anvendt miljøforskning Thormøhlensgt. 55, 5008 Bergen, Norway Tlf: 55 58 43 41 Fax 55 58 45 25	Internet: www.uni.no E-post: Sam-marin@uni.no Foretaksreg. nr. 985 827 117 MVA	

Rapportens tittel: MOM C-undersøkelse ved Ulværholmen i Hitra kommune, 2011 Revidert versjon: 9.1.2012	Dato: 09.01.2012 Antall sider og bilag: 39
Forfatter(e): Rune Haugen, Jon Hestetun	Prosjektleder: E. Heggøy Prosjektnummer: 805730

Oppdragsgiver: Lerøy Midnor AS	Tilgjengelighet: Åpen
--------------------------------	-----------------------

Abstract: A MOM C investigation was conducted in June 2011 at 3 sites near the newly established aqua culture locality Ulværholmen. There was no production at the farm yet when the survey was carried out. The monitoring included geological and chemical analyses of the bottom sediment as well as an analyses of the composition of benthic fauna. No chemical contamination from copper or zinc was detected. TOC-values indicating a high degree of disturbance was measured from the intermediate distance station, but could not be corroborated by the other measured indicators. As Ulværholmen is a new locality these values are not related to the operation of the facility. The faunal composition indicated good bottom conditions at all stations.

Keywords: MOM C, marine environmental monitoring, Aqua culture, Ulværholmen	Emneord: MOM C, marin miljøovervåking, fiskeoppdrett, Ulværholmen	ISSN NR.: 1890-5153 SAM e-Rapport nr. 13-2011R
---	---	---

Ansvarlig for:	Dato	Signatur
Faglige vurderinger og fortolkninger:	09.01.2012	
Prosjektet / undersøkelsen:	09.01.2012	

**Utforming av sammendrag
SAM e-rapport**

SAM-Marin er en del av Uni Research AS, og er akkreditert av Norsk Akkreditering for prøvetaking, taksonomisk analyse og faglige vurdering og fortolkninger under akkrediteringsnummer Test 157.

Følgende er utført akkreditert:

Prøvetaking til MOM C analyser, samlet av: Havbrukstjenesten AS

Litoralundersøkelse utført av: -

Sortering av sediment utført av: Tveiten, Korableva, Ekrene, Ensrud og Amin

Identifikasjon av marin fauna utført av: Alvestad og Johannessen

Rapportering utført av: Haugen og Hestetun

Ikke akkreditert:

Geologiske analyser utført av: Grønning

LEVERANDØRER

Toktfartøy: Blåstål

Kjemiske analyser utført av: Eurofins Norsk Miljøanalyse AS **akkrediteringsnummer** Test 003

Akkreditert: Kobber, sink, fosfor, total tørrstoff

Ikke akkreditert: TOC

Andre: -

INNHOOLD

1 INNLEDNING	5
2 MATERIALE OG METODER.....	6
2.1 Undersøkesområdet.....	6
2.2 Innsamling, opparbeiding og metoder	6
2.2.1 Hydrografi	8
2.2.2 Sediment.....	8
2.2.3 Kjemiske analyser	9
2.2.4 Bunndyr	9
2.3 Produksjonsdata fra anlegget	12
3 RESULTATER OG DISKUSJON.....	13
3.1 Sediment.....	13
3.3 Kjemi.....	14
3.4 Bunndyr	15
4 SAMMENDRAG OG KONKLUSJON.....	20
5 LITTERATUR.....	21
6 VEDLEGG.....	22

1 INNLEDNING

Rapporten presenterer resultatene fra en marinbiologisk miljøundersøkelse ved oppdrettslokaliteten Ulværholmen i Fillfjorden, Hitra kommune, lokalitetsnummer 13570.

Innsamlingene ble gjennomført 9. og 16. juni 2011. Grunnet dårlig vær ble den gjennomført over to dager. Den siste dagen ble hugg 3 på stasjon Ulv 3, fjernstasjon akseptert til prøve for biologi, selv om grabben var litt åpen grunnet stein i kjeften på grabben. Vi hadde da allerede hatt ett bomhugg, og været ble stadig dårligere.

Denne rapporten er en revidert rapport da kartet i opprinnelig rapport viste feil posisjon av anlegget i forhold til stasjonene.

Formålet med denne resipientundersøkelsen var å studere miljøforholdene i sjøområdet under og i nærområdet til oppdrettslokaliteten Ulværholmen. Med resipient menes her et sjøområde som vil mottar utslipp fra oppdrettsanlegget. Resipientundersøkelsen skal gi tilstandsbeskrivelse av miljøforholdene, og vil være referansemateriale for senere undersøkelser. Ulværholmen er en ny lokalitet. Anlegget var lagt i sjøen ved tidspunktet for MOM C-undersøkelsen, men det var enda ikke satt ut fisk eller påbegynt produksjon ved anlegget.

De marine miljøforholdene beskrives på grunnlag av bunnprøver (sediment, bunnfauna og kjemi). Resultatene vurderes opp mot KLIF's tilstandsklassifisering av miljøkvalitet (Molvær et al. 1997 og Bakke et al. 2007), Vanndirektivets indekser (Direktoratsgruppa Vanndirektivet 2009) og mot C- delen av MOM- systemet (Norsk Standard NS 9410).

Undersøkelsen er utført av Havbrukstjenesten AS og Uni Miljø, SAM-Marin på oppdrag fra Lerøy Midnor AS. SAM-Marin er en seksjon ved forskningsselskapet Uni Research AS, har foretatt marine miljøundersøkelser siden 1970, og gjennomfører marine miljøundersøkelser og miljøovervåkning på oppdrag fra blandt annet kommuner, oljeselskap, bedrifter og oppdrettere. SAM-Marin er akkreditert av Norsk Akkreditering for prøvetaking, taksonomisk analyse, faglige vurderinger og fortolkninger under akkrediteringsnummer Test157.

Havbrukstjenesten AS er en privat eid bedrift som har utført fiskehelsetjenester for oppdrettsnæringen i 20 år og utført miljøundersøkelser i 10 år. En del av erfaringen består i utførelsen av MOM B-undersøkelser i en årrekke. Havbrukstjenesten har et samarbeid med SAM-Marin for utførelse av akkrediterte MOM C-undersøkelser.

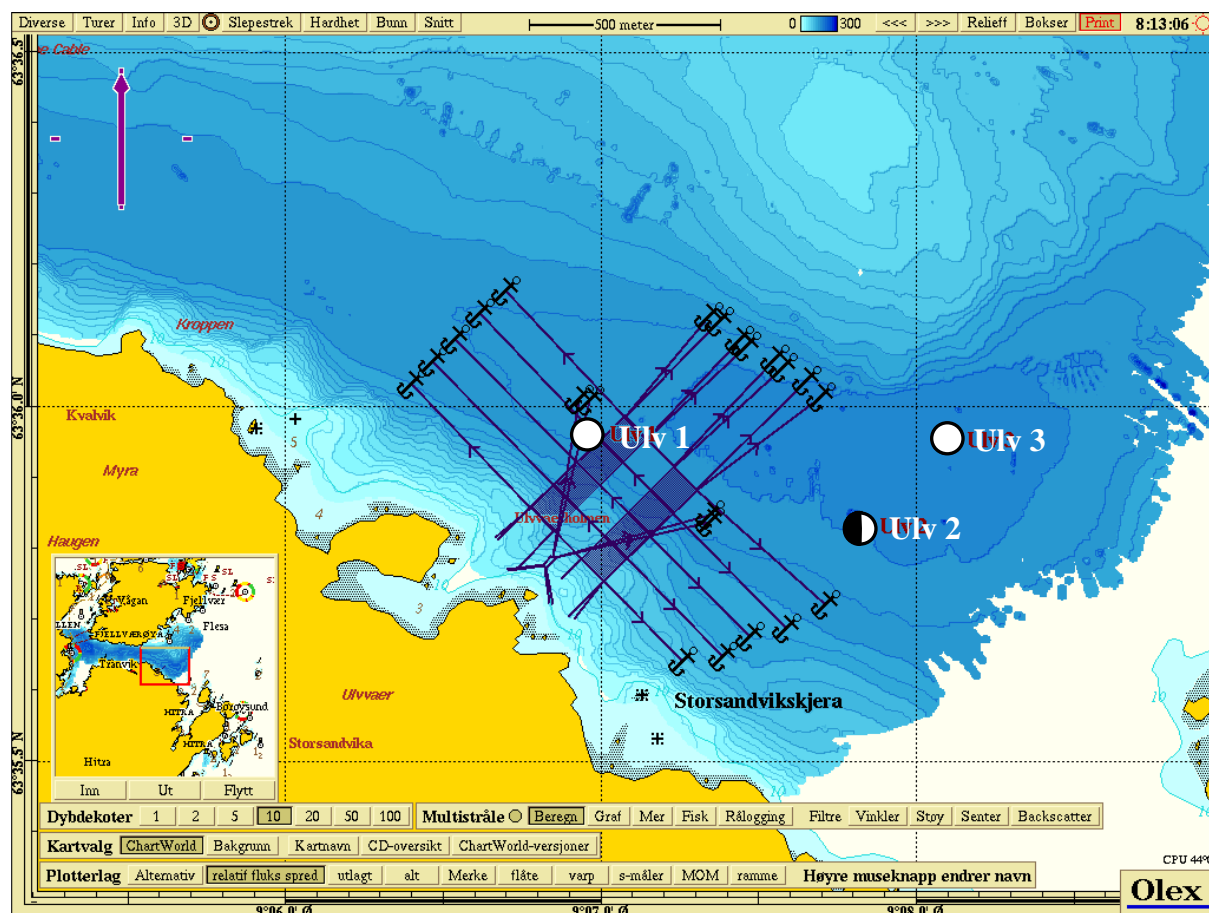
2 MATERIALE OG METODER

2.1 Undersøkelsesområdet

Undersøkelsesområdet ligger på østsiden av Hitra, ytterst i Fillfjorden (Figur 2.1). Bunnen under anlegget skrår slakt nedover fra 67 m innerst til 147 m i ytre del av dette nye anlegget. Bunnen skrår videre nedover til 167 m øst av anlegget. Lengre østover fortsetter bunnen å skråne dypere ut i Fillfjorden og videre i Kråkvågfjorden.

2.2 Innsamling, opparbeiding og metoder

Prøveinnsamlingene ble gjort fra Havbruksstjenestens egen båt "Blåstål" den 9. og 16. juni 2011 med Havbruksstjenestens eget toktpersonell Rune Haugen og Arild Kjerstad. Det ble tatt prøver fra en stasjon ved anlegget (Ulv 1), en i overgangssonen (Ulv 2), samt en fjernsone (Ulv 3) i en litt dypere del av Fillfjorden.

Figur 2.1. Oversiktskart med fjordsystemet Fillfjorden, Kråkvågfjorden og Trondheimsleia (innfelt bilde) og mer detaljert over Ulværholmen. Vurdering av miljøforholdene er vist som kakediagram, der ○ = svært bra, ◐ = bra, ◑ = middels, ◒ = dårlige miljøforhold og ◓ = dødt. Kartkilde: Olex.

Tabell 1.1 Stasjonsopplysninger for grabbprøver innsamlet ved Ulværholmen, Hitra i juni 2011. Posisjonering ved hjelp av GPS (WGS-84). Det ble benyttet en van Veen-grabb med åpning 0,1m² til alle prøver (fullt kammer 17 l).

Stasjon Dato	Sted Posisjon (WGS-84)	Dyp (m)	Hugg nummer	Prøve volum (l)	Andre opplysninger
Ulv 1 9/6-2011	Fillfjorden 63 ° 35.970 N 09 ° 06.953 Ø	155	1	17	Kjemi, og geologi Biologi Biologi, pH og E_h Alle huggene var tilnærmet like med i hovedsak silt
			2	17	
			3	17	
Ulv 2 16/6-2011	Fillfjorden 63 ° 35.831 N 09 ° 07.818 Ø	161	1	16	Kjemi og geologi Biologi Biologi, pH og E_h Alle huggene bestod av i hovedsak silt
			2	17	
			3	16	
Ulv 3 16/6-2011	Fillfjorden 63 ° 35.952 N 09 ° 08.092 Ø	166	1	13	Kjemi og geologi Biologi Biologi, pH og E_h Alle huggene bestod av en blanding av silt og sand, med noe grus. Et bomhugg grunnet stein i kjeften på grabben, og hugg 3 hadde og stein i åpningen og var dermed noe åpen. Dette hugget ble likevel benyttet da været gjorde videre forsøk vanskelig.
			2	14	
			3	8,5	

2.2.1 Hydrografi

Det ble ikke utført hydrografiske målinger ved denne MOM C-undersøkelsen. Det ble gitt spesiell dispensasjon fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag for dette for denne undersøkelsen.

2.2.2 Sediment

Det ble tatt ut en prøve til analyse av organisk innhold (% glødetap) og analyse av kornfordeling, fra det samme hugget hvor det ble tatt ut prøve for kjemiske analyser.

Partikkelfordelingen bestemmes ved at prøven først løses i vann og siktes gjennom en 0,063 mm sikt. Partikler større enn 0,063 mm ble tørrsiktet, og for partikler mindre enn 0,063 mm ble pipetteanalyse benyttet for gruppering i størrelsesgrupper (Buchanan 1984).

Kornfordelingen av sedimentprøver presenteres i kurveform, der partikkelstørrelsen (mm) fremstilles langs x-aksen og den prosentvise vektandelen (kumulativt) langs y-aksen.

Kumulativ vektprosent betyr at vekten av partikler med ulike kornstørrelser blir summert inntil alle partiklene i prøven er tatt med, det vil si 100 %.

Partikkelstørrelsen i sedimentet forteller noe om strømforholdene like over bunnen. I områder med sterk strøm vil finere partikler bli ført bort og kun grovere partikler vil bli liggende igjen. Dette gjenspeiles i kornfordelingskurven, som da vil vise at hoveddelen av partiklene i sedimentet tilhører den grove delen av størrelsesspekteret. I områder med lite strøm vil finere partikler synke til bunns og avsettes i sedimentet. Kornfordelingskurven vil da vise at mesteparten av partiklene er i leire/silt-fraksjonen.

Organisk innhold i sedimentet måles som prosent glødetap, og beregnes som differansen mellom tørking og brenning i samsvar med Norsk Standard 4764. Organisk innhold i sedimentet er ofte korrelert med kornstørrelse, der finpartikulært sediment ofte har høyere innhold av organisk materiale enn grovt sediment. I områder med svake strømmen og finere partikler kan sedimentet bli oksygenfattig få cm under sedimentoverflaten, og lukte råttent (H_2S). Dette vil være spesielt fremtredende der bunnvannet inneholder lite oksygen og/eller i områder med stor organisk tilførsel.

2.2.3 Kjemiske analyser

Det ble tatt ut prøve fra det ene hugget til analyse av kjemiske parametrene. Analysene ble utført av Eurofins AS (akkrediteringsnummer Test 003). Analysene av fosfor (P), sink (Zn) og kobber (Cu) ble utført etter NS-EN-ISO 11885. Analysene av totalt organisk karbon (TOC) ble utført etter AJ 31. Analysen av Nitrogen-Kjeldahl i sedimentet ble utført etter Tecatro AN 300. Innholdet av tørrstoff ble analysert etter NS 4764-1. Tilstandsklassen vil bli gitt for de av de målte parametrene som inngår i KLIF's manual (Molvær et al. 1997 og Bakke et al. 2007) (Tabell 2.2).

Surhetsgrad (pH) og redokspotensialet (E_h) i sedimentprøvene ble målt med henholdsvis Sentron pH meter type Argus og Radiometer MeterLab PHM 201 portable pH meter. E_h ble målt både med platinaelektrode og en referanseelektrode av typen Ag/AgCl-elektrode fylt med mettet KCl-løsning.

2.2.4 Bunndyr

Artssammensetningen i bunnprøver gir viktige opplysninger om hvordan miljøforholdene er i et område. Miljøforholdene i bunnen og i vannmassene over bunnen gjenspeiler seg i bunnfaunaen. De fleste bløtbunnsartene er flerårige og relativt lite mobile, og kan dermed reflektere langtidseffekter fra miljøpåvirkning. Miljøforholdene er avgjørende for hvilke arter

som forekommer og fordelingen av antall individer per art i et bunndyrssamfunn. I et uforurenset område vil det vanligvis være forholdsvis mange arter, og det vil være relativt jevn fordeling av individer blant artene. Flertallet av artene vil oftest forekomme med et moderat antall individer. I bunndyrsprøver fra uforurensete områder vil det ofte være minst 20-30 arter i en grabbprøve, men det er ikke uvanlig å finne over 50 arter. Naturlig variasjon mellom ulike områder gjør det vanskelig å anslå et "forventet" artsantall. Ved dårlige miljøforhold vil få eller ingen arter være tilstede i sedimentet.

Ved innsamling av bunnprøver ble det brukt en van Veen grabb. Grabben er et kvantitativt redskap (redskap som samler mengde eller antall organismer per areal- eller volumenhet) som tar prøver av et fast areal av bløtbunn, i dette tilfellet 0,1 m². Hardheten av sedimentet avgjør hvor dypt grabben graver ned i sedimentet. Sedimentvolumet i grabben gir et mål på hvor langt ned i sedimentet grabben tar prøve, og volumet av hver prøve måles. En full 0,1 m² van Veen grabb har et volum på 17 liter. Hoveddelen av gravende dyr oppholder seg i de øverste 5-10 cm av sedimentet. Det er derfor ønskelig at en prøve blir tatt ned til 5 cm i sedimentet, det vil si grabben bør inneholde minst 3 liter sediment. Prøver med mindre enn 3 liter sediment kan imidlertid være tilstrekkelig for å gi en god beskrivelse av miljøforholdene.

Grabbinholdet ble vasket gjennom to sikter, der den første sikten har hull diameter 5 mm og den andre 1 mm (Hovgaard 1973). Prøvene ansees som kvantitative for dyr som er større enn 1 mm. Prøvene ble fiksert ved tilsetning av 4 % formalin bufret med boraks. I laboratoriet ble prøvene skylt på nytt i en 1 mm sikt, før dyrene ble sortert ut fra sedimentrestene og overført til egnet konserveringsmiddel for oppbevaring. Så langt det har latt seg gjøre er dyrene fra prøvene bestemt til art. Bunndyrsmaterialet er oppbevart i SAM-Marins lokaler, ved Høyteknologisenteret i Bergen i fem år.

Artslisten omfatter det fullstendige materialet (Vedleggstabell). Kun dyr som lever nedgravd i sedimentet eller er sterkt tilknyttet bunnen er tatt med i bunndyranalysene. Planktoniske organismer som ble fanget av den åpne grabben på vei ned og krepsdyr som lever fritt på bunnen er inkludert i artslisten, men utelatt fra analysene.

I Vedleggsdelen presenteres en kort omtale av metodene som ble benyttet ved analyse av det innsamlede bunndyrsmaterialet. Shannon-Wieners diversitetsindeks ble brukt for å beregne artsmangfoldet (artsdiversiteten) ut fra arts- og individantallet i en prøve (se Generelt

Vedlegg). På grunnlag av bunnfaunaen som identifiseres kan artene inndeles i geometriske klasser. Antall arter i hver geometrisk klasse kan plottes i figurer der kurveforløpet viser faunastrukturen. Kurveforløpet kan brukes til å vurdere miljøtilstanden i et område. Det er ikke nødvendig for leseren å ha full forståelse av metodene som er brukt i rapporten for å kunne vurdere resultatet av undersøkelsen.

Klima og forurensningsdirektoratet (KLIF) har gitt retningslinjer for å klassifisere miljøkvalitet i fjorder og kystfarvann (Molvær et al. 1997 og Direktoratgruppen Vanndirektoratet 2009) (Tabell 2.2). Ved bruk av forekomsten av bunndyr kan miljøkvaliteten klassifiseres i tilstandsklasse og forurensningsgrad.

Artsdiversiteten (H') og NQI1 beregnes for hver prøve og samlet på stasjonene. Diversiteten og fordelingen av sårbare vs. robuste arter brukes deretter til å gi området en tilstandsklasse som varierer fra I (meget god) til V (meget dårlig). Både Shannon-Wiener indeks (H') og NQI1 er biologiske indekser som skal benyttes. Mens H' kun sier noe om diversiteten, gir NQI1 et inntrykk av mengde sårbare vs. robuste arter det finnes i sedimentet. Ved rapportering skal den verste av de to tilstandsklassene telle. Nær oppdrettsanlegg er det ofte få arter med jevn individfordeling. I slike tilfeller er diversitetsindeksen i Molvær et al. (1997) lite egnet til å angi miljøtilstanden. Helt opp til anleggene og i overgangssonen er det derfor utarbeidet en egen standard (MOM) for beregning av miljøtilstanden (NS 9410) (Tabell 2.3).

Tabell 2.2. Klassifisering av de undersøkte parametrene som inngår i Molvær et al. 1997, Bakke et al. 2007 og Direktoratgruppen Vanndirektivet 2009. Organisk karbon er total organisk karbon korrigert for finfraksjonen i sedimentet.

Parameter	Måleenhet	Tilstandsklasse					
		I Bakgrunn (svært/meget god)	II God	III Moderat (mindre god)	IV Dårlig	V Svært dårlig	
Dypvann	Oksygen	ml O ₂ /l	>4,5	4,5-3,5	3,5-2,5	2,5-1,5	<1,5
Sediment	Shannon-Wiener indeks (H')		>4	4-3	3-2	2-1	<1
	NQI1		>0,72	0,63- 0,72	0,49-0,63	0,31- 0,49	<0,31
	Organisk karbon	mg TOC/g	<20	20-27	27-34	34-41	>41
	Sink	mg Zn/kg	<150	150- 360	360-590	590- 4500	>4500
	Kobber	mg Cu/kg	<35	35-51	51-55	55-220	>220

Tabell 2.3 Vurdering av miljøtilstanden i nærsonen og overgangssonen ved oppdrettsanlegg. Hentet fra Norsk Standard 9410 (MOM).

Miljøtilstand	Kriterier
Miljøtilstand 1 (meget god)	<ul style="list-style-type: none"> - Minst 20 arter av makrofauna (> 1 mm) utenom nematoder i et prøveareal på 0,2 m². - Ingen av artene må utgjøre mer enn 65 % av det totale individantallet.
Miljøtilstand 2 (god)	<ul style="list-style-type: none"> - 5-19 arter av makrofauna (> 1 mm) utenom nematoder i et prøveareal på 0,2 m². - Mer enn 20 individer utenom nematoder i et prøveareal på 0,2 m². - Ingen av artene utgjør mer enn 90 % av det totale individantallet.
Miljøtilstand 3 (dårlig)	<ul style="list-style-type: none"> - 1 til 4 arter av makrofauna (> 1 mm) utenom nematoder i et prøveareal på 0,2 m².
Miljøtilstand 4 (meget dårlig)	<ul style="list-style-type: none"> - Ingen makrofauna (> 1 mm) utenom nematoder i et prøveareal på 0,2 m².

2.3 Produksjonsdata fra anlegget

På lokalitet Ulværholmen startet produksjonen ultimo juni 2011. Følgelig er det ingen historiske fôringstall fra denne lokaliteten.

3 RESULTATER OG DISKUSJON

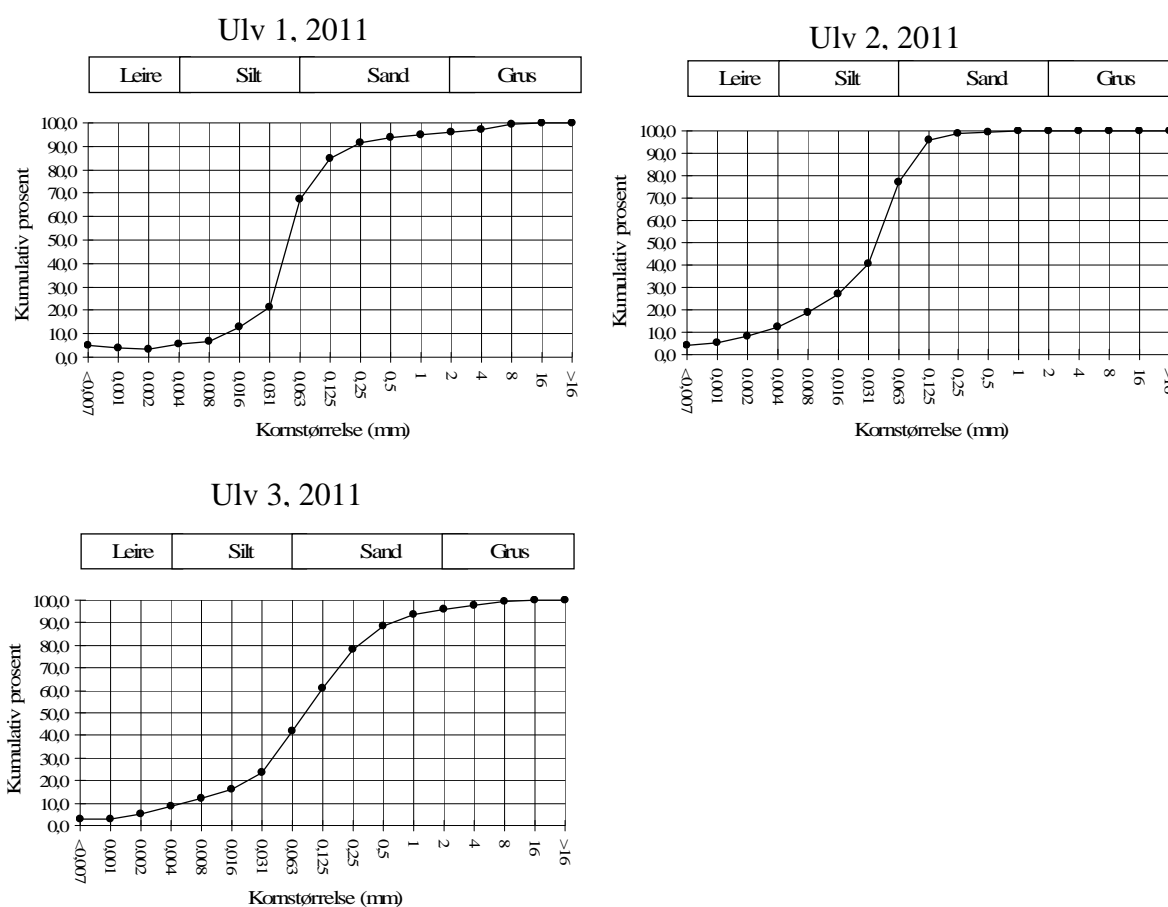
3.1 Sediment

Resultatene fra sedimentundersøkelsene fra 2011 er presentert i Tabell 3.1 og Figur 3.1.

Tabell 3.1. Oversikt over dyp, organisk innhold (% glødetap) og kornfordeling i sedimentprøver fra stasjonene ved Ulværholmen i 2011.

Stasjon	År	Dyp (m)	Organisk innhold (% glødetap)	Leire (%)	Silt (%)	Leire+Silt (%)	Sand (%)	Grus (%)
Ulv 1	2011	155	6,12	5	62	67	29	4
Ulv 2	2011	161	6,21	12	65	77	23	0
Ulv 3	2011	166	4,16	8	34	42	54	4

Tett på anlegget, på stasjon Ulv 1, og på overgangsstasjonen Ulv 2 var sedimentet finkornet. Fraksjonene bestod i hovedsak av silt, og utgjorde henholdsvis 62 og 65 %. På Ulv 2 var det 12 % leire og 23 % sand. Nærstasjonen Ulv 1, hadde noe lavere leire andel (5 %), men derimot høyere sandandel (29 %), samt 4 % grus. På Ulv 3, fjernstasjonen var sedimentet noe grovere. Her bestod fraksjonen leire og silt på 42 %, og hadde en mye høyere sandandel på 54 %, samt 4 % grus. På Ulv 3, var det også problemer med bomhugg og åpen grabb grunnet mindre steiner i åpningen på grabben. Glødetapet er jevnt over svært lavt, og indikerer ikke tilførsel av organisk materiale utover naturlige nivåer.

Figur 3.1. Kornfordeling (mm) langs x-aksen og kumulativ vektprosent langs y-aksen av sedimentprøver fra stasjonene Ulv 1, Ulv 2 og Ulv 3.

3.3 Kjemi

Sedimentanalyser

Innholdet av tungemetallene kobber og sink var meget lavt på alle tre stasjonene, og gir beste tilstandsklasse 1 (Tabell 3.2). Mengden organisk karbon (TOC) indikerte høy organisk belastning på stasjon Ulv 2, som fikk dårligste tilstandsklasse V. Den målte verdien av TOC normaliseres ved å sammenligne med andel leire og silt. Formelen som benyttes til dette, er imidlertid ikke tilpasset lokaliteter som ligger inne i fjorder som i denne rapporten (Aure et al. 1993), og resultatene bør derfor vurderes opp mot andre indikatorer slik som glødetap, et annet mål på organisk innhold i sedimentet, for å vurdere hvorvidt de gir et sannsynlig resultat. Glødetapet ved stasjon Ulv 2 var imidlertid lavt, noe som gjør at indikatorene for organisk belastning ved denne stasjonen spriker. TOC-verdiene er uventet ut fra andre parametre ved denne stasjonen, og den mest sannsynlige forklaringen vil dermed være enten analyse av urepresentativ del av prøve (f.eks. en subsample med en bit råttan tang eller tilsvarende), eller feil ved kjemisk analyse.

De andre to stasjonene Ulv 1 og Ulv 3 fikk tilstand I/II for TOC. Andelen fosfor var lav for alle stasjonene, og likeledes glødetapet.

De høye verdiene av TOC på stasjon Ulv 2 samsvarer dårlig med glødetapverdiene, og må ses sammen med andre parametre for å gi en totalvurdering av stasjonen.

Tabell 3.2. Innholdet av de undersøkte kjemiske parametrene i sedimentet og innholdet av tørrstoff (TS). Tilstandsklasser (TK.) er oppgitt etter KLIF's klassifisering (Bakke et al. 2007) for sink, kobber og normalisert TOC.

Stasjon		Dyp (m)	Kobber (mg/kg)	TK.	Sink (mg/kg)	TK.	TOC (g/kg)	Normalisert TOC (mg/g)	TK.	Fosfor (g/kg)	Tørrstoff (%)
Ulv 1	2011	155	11	I	49	I	15	20,9	II	0,66	58
Ulv 2	2011	161	7,2	I	30	I	53	57,1	V	0,36	58
Ulv 3	2011	166	5,7	I	27	I	<5	15,4	I	0,34	67

Måling av pH og redokspotensial (E_h)

Resultatene fra pH og E_h sammen med de andre vurderingene av sedimentet som er felles for en MOM-B undersøkelse er vist i Vedleggstabell 1. Kjemiske målinger (pH og E_h) ga gode pH- og E_h -verdier for alle stasjonene, noe som ga tilstand 1, beste, for disse stasjonene (se Vedleggstabell 1).

3.4 Bunndyr

Resultatene fra bunndyrsundersøkelsene er gitt i Tabell 3.3 - 3.4, Figur 3.2 - 3.3, og i Vedleggstabellene 2-3. Resultatene fra bunndyrsanalysene gir et bilde av miljøforholdene ved lokaliteten i juni 2011. De fleste bløtbunnsartene er flerårige og relativt lite mobile, og kan dermed reflektere effekter fra miljøpåvirkning integrert over tid.

På stasjon Ulv 1, på 155 m, ble det funnet 338 individer fordelt på 44 arter. Dette gir en Shannon-Wiener diversitetsindeksverdi på 3,94 og en jevnhet på 0,72. Arten med flest individer var børstemarken *Paramphinome jeffreysii* (94 stk., 27,8 %), på andreplass skjellet *Thyasira equalis* (62 stk., 18,3 %) og på tredjeplass børstemarken *Galathowenia oculata* (29 stk., 8,6 %). Dette gir stasjonen KLIF-tilstandsklasse II (god), mens MOM-standard gir miljøtilstand 1 (meget god). Indeksene som beskriver artsmangfold og ømfintlighet (NQI1 og NQI2) gir tilstandsklasse "god" og "svært god", mens AMBI-verdiene (ømfintlighet) tyder på

at faunen er ”lett forstyrret”. Forholdene er gode ved denne stasjonen, og resultatene indikerer normal, uforstyrret sjøbunn.

På stasjon Ulv 2, på 161 m, ble det funnet 244 individer fordelt på 47 arter. Dette gir en Shannon-Wiener diversitetsindeksverdi på 4,15 og en jevnhet på 0,75. Arten med flest individer var børstemarken *Paramphinome jeffreysii* (59 stk., 24,2 %), på andre plass skjellet *Thyasira equalis* (29 stk., 11,9 %) og på tredje plass børstemarken *Galathowenia oculata* (24 stk., 9,8 %). Dette gir stasjonen KLIF-tilstandsklasse I (meget god), mens MOM-standarden gir miljøtilstand 1 (meget god). Indeksene som beskriver artsmangfold og ømfintlighet (NQI1 og NQI2) gir begge tilstandsklasse ”svært god”, mens AMBI-verdiene (ømfintlighet) tyder på at faunen er ”lett forstyrret”. Forholdene er svært gode ved denne stasjonen, og resultatene indikerer normal, uforstyrret sjøbunn.

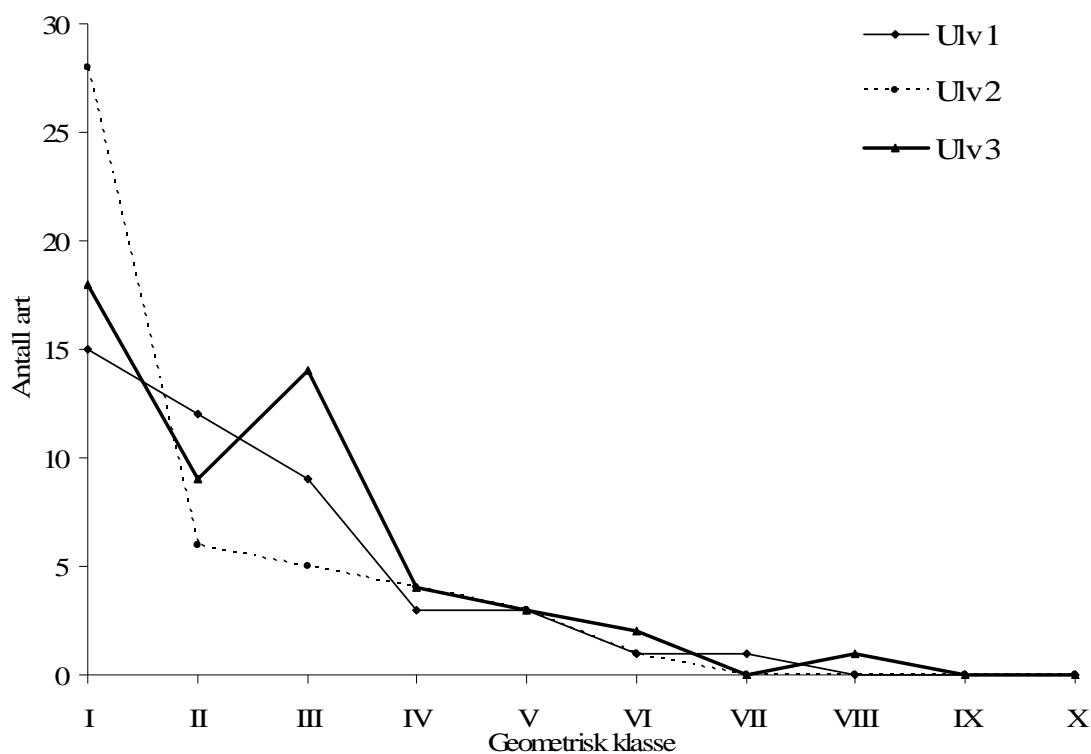
På stasjon Ulv 3, på 166 m, ble det funnet 425 individer fordelt på 51 arter. Dette gir en Shannon-Wiener diversitetsindeksverdi på 4,04 og en jevnhet på 0,71. Arten med flest individer var børstemarken *Paramphinome jeffreysii* (140 stk., 32,9 %), på andre plass skjellet *Thyasira equalis* (42 stk., 9,9 %) og på tredje plass børstemarken *Polydora* sp. (41 stk., 9,6 %). Dette gir stasjonen KLIF-tilstandsklasse I (meget god), mens MOM-standarden gir miljøtilstand 1 (meget god). Indeksene som beskriver artsmangfold og ømfintlighet (NQI1 og NQI2) gir begge tilstandsklasse ”svært god”, mens AMBI-verdiene (ømfintlighet) tyder på at faunen er ”lett forstyrret”. Forholdene er svært gode ved denne stasjonen, og resultatene indikerer normal, uforstyrret sjøbunn.

Forholdene ved alle tre stasjoner indikerer lite eller ingen forstyrrelse. Den svært like arts-sammensetningen ved stasjonene er et resultat av at dybden er tilnærmet identisk, samtidig som sedimentsammensetningen er forholdsvis lik ved de stasjonene.

Tabell 3.3. Antall individer, arter, diversitet (H'), jevnhet (J), beregnet maksimal diversitet (H'_{max}), ømfintlighet (AMBI) og de sammensatte indeksene for artsmangfold og ømfintlighet (NQI1 og NQI2) hver enkelt prøve (grabbhuggnummer) og totalt for hver stasjon. Blå: svært god, Grønn: god, Gul: moderat/mindre god, Orange: dårlig, Rød: svært dårlig (se generell vedleggsdel).

Stasjon	År	Hugg	Individer	Arter	Diversitet	Jevnhet	H'_{max}				MOM	KLIF
					(H')	(J)	AMBI	NQI1	NQI2	TK	TK	
Ulv 1	2011	1	172	34	3,94	0,77	5,09					
		2	166	35	3,72	0,73	5,13					
		Sum	338	44	3,94	0,72	5,46	2,38	0,72	0,66	1	II
Ulv 2	2011	1	133	33	4,09	0,81	5,04					
		2	111	30	3,83	0,78	4,91					
		Sum	244	47	4,15	0,75	5,55	2,37	0,74	0,68	1	I
Ulv 3	2011	1	104	27	3,47	0,73	4,75					
		2	321	47	4,02	0,72	5,55					
		Sum	425	51	4,04	0,71	5,67	2,37	0,73	0,67	1	I

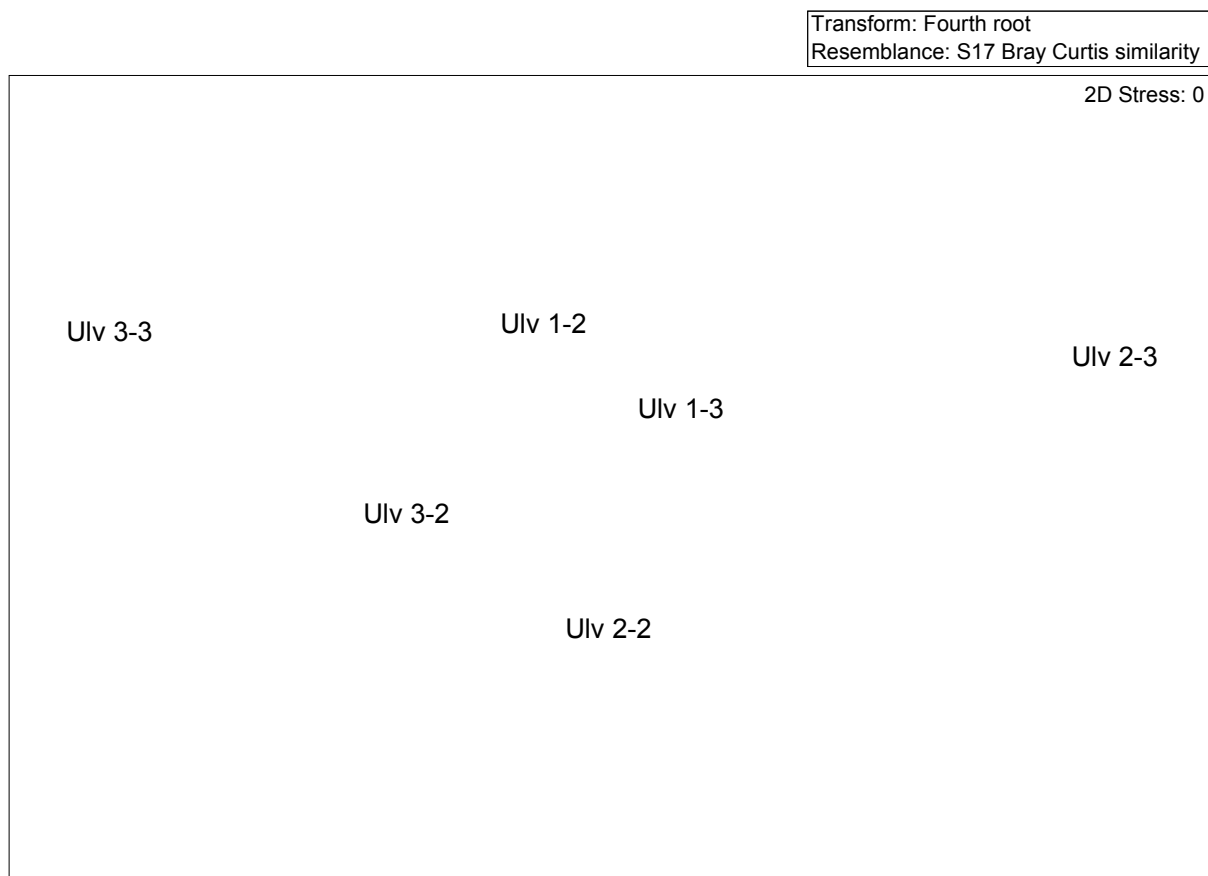
Figur 3.2. Antall arter langs (y-akse) er plottet mot geometriske klasser (x-akse) i prøvene.

Tabell 3.4. De ti mest tallrike artene. Tabellen oppgir antall individer av hver art og prosent av antall individer for bunnstasjonene.

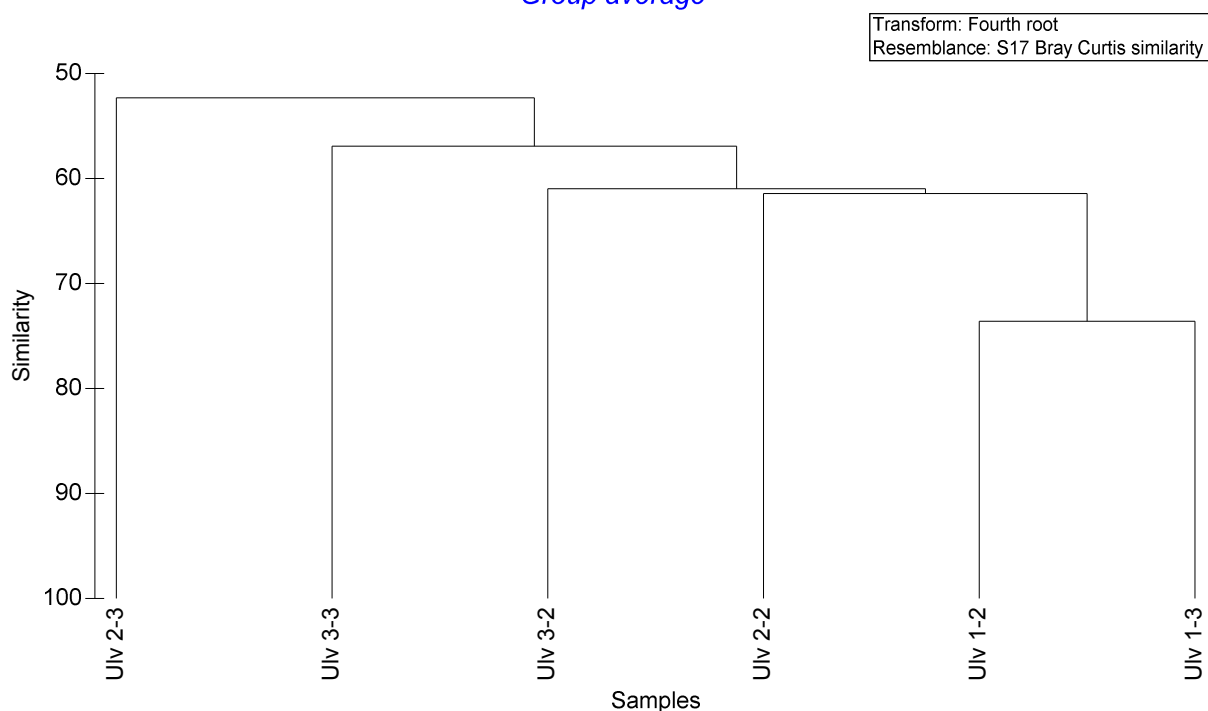
Ulv 1	Antall	%	Kum. %	Ulv 2	Antall	%	Kum. %
<i>Paramphinome jeffreysii</i>	94	27,8	27,8	<i>Paramphinome jeffreysii</i>	59	24,2	24,2
<i>Thyasira equalis</i>	62	18,3	46,2	<i>Thyasira equalis</i>	29	11,9	36,1
<i>Galathowenia oculata</i>	29	8,6	54,7	<i>Galathowenia oculata</i>	24	9,8	45,9
<i>Onchnesoma steenstrupi</i>	17	5,0	59,8	<i>Aphelochaeta</i> sp.	22	9,0	54,9
<i>Mendicula ferruginosa</i>	16	4,7	64,5	<i>Mendicula ferruginosa</i>	14	5,7	60,7
Lumbrineridae indet.	13	3,8	68,3	<i>Onchnesoma steenstrupi</i>	12	4,9	65,6
<i>Notomastus latericeus</i>	9	2,7	71,0	<i>Drilonereis filum</i>	10	4,1	69,7
<i>Streblosoma bairdi</i>	8	2,4	73,4	<i>Diplocirrus glaucus</i>	8	3,3	73,0
<i>Aphelochaeta</i> sp.	6	1,8	75,1	Lumbrineridae indet.	7	2,9	75,8
<i>Heteromastus filiformis</i>	6	1,8	76,9	<i>Abra nitida</i>	5	2,0	77,9
Caudofoveata indet.	6	1,8	78,7				
Enteropneusta indet.	6	1,78	80,47				

Ulv 3	Antall	%	Kum. %
<i>Paramphinome jeffreysii</i>	140	32,9	32,9
<i>Thyasira equalis</i>	42	9,9	42,8
<i>Polydora</i> sp.	41	9,6	52,5
<i>Onchnesoma steenstrupi</i>	21	4,9	57,4
<i>Galathowenia oculata</i>	17	4,0	61,4
<i>Mendicula ferruginosa</i>	16	3,8	65,2
<i>Notomastus latericeus</i>	15	3,5	68,7
<i>Eclysippe vanelli</i>	12	2,8	71,5
<i>Prionospio steenstrupii</i>	8	1,9	73,4
<i>Kelliella abyssicola</i>	8	1,9	75,3

Group average

Figur 3.3. MDS- og cluster plot på huggnivå for stasjonene undersøkt i 2011. Beregningene er foretatt på standardiserte og fjerderots-transformerte artsdata. Basert på Bray-Curtis indeks.

4 SAMMENDRAG OG KONKLUSJON

Denne rapporten omhandler en undersøkelse av miljøforholdene i sjøen ved oppdrettslokaliteten Ulværholmen i Hitra kommune. Formålet med undersøkelsen var å beskrive miljøtilstanden i området basert på sediment-, kjemi- og bunndyrsundersøkelser utført i juni 2011. Det ble samlet prøver fra tre stasjoner, én ved anlegget, én i overgangs-sonen og én lengre ut i fjorden.

Dybden var tilnærmet lik på alle stasjonene (155-166 m). Sedimentet bestod hovedsakelig av en blanding av silt og sand på alle stasjonene, med overvekt av silt på Ulv 1 og Ulv 2, og overvekt av sand på Ulv 3.

Det var ingen lukt av H₂S, mørkere farge eller andre sensoriske indikatorer på organisk forurensing ved noen av stasjonene, og verier for pH og redokspotensial påviste beste tilstand ved alle tre stasjonene. De kjemiske analysene viste lave verdier som ga beste tilstand for kobber og sink. På alle stasjonene var glødetapet og andelen fosfor lav.

Diversiteten av bunnfauna var god til svært god og indikerer normal, uforstyrret fauna på alle tre prøvestasjonene. Artssamfunnene ved stasjonene hadde betydelige overlapp, noe som viser tilsvarende type bunnforhold ved alle stasjoner.

Innholdet av organisk karbon (TOC) var lavt/svært lavt ved stasjonene Ulv 1 og Ulv 3, men imidlertid svært høyt ved overgangsstationen Ulv 2, som fikk dårligste tilstandsklasse V. Stasjonene er ellers svært like, med hensyn til dybde, sedimentsammensetning og verdinivåer av andre målte parametre. Glødetapet, som er et mål på organisk belastning i tillegg til TOC, var lavt på stasjon Ulv 2. Grunnet de andre målte parametrene kan det i en helhetsvurdering av stasjonen ikke ses at de høye TOC-verdiene i seg selv kan sies påvise betydelig påvirkning fra naturlige eller industrirelaterte kilder, og det kan antas at målingen er atypisk for stasjonen, muligvis på grunn av urepresentativ subsampling til analyse, eller analysefeil.

Totalt sett er det gode til svært gode og tilnærmet naturlige forhold ved alle stasjoner, og det kan ikke påvises noen negativ påvirkning. De høye TOC-målingene ved Ulv 2 kan ikke i seg selv vise betydelig organisk belastning ved denne stasjonen i fravær av andre indikatorer som skulle tilsi dette.

5 LITTERATUR

- Aure J, Dahl E, Green N, Magnusson J, Moy F, Pedersen A, Rygg B, Walday M. 1993. Langtidsovervåking av trofiutviklingen i kystvannet langs Sør-Norge. Årsrapport 1991 og Samlerapport 1990-91. Niva Overvåkingsrapport 510/93. SFT TA 914/1993.
- Bakke T, Breedveld G, Källqvist T, Oen A, Eek E, Ruus A, Kibsgaard A, Helland A, Hylland K. 2007. Veileder for miljøkvalitet i fjorden og kystfarvann. Revisjon av klassifisering av metaller og organiske miljøgifter i vann og sedimenter. TA 2229/2007.
- Buchanan JB. 1984. Sediment analysis. Pp. 41-65 in: N.A. Holme & A.D. McIntyre (eds). *Methods for the study of marine benthos*. Blackwell Scientific Publications, Oxford.
- Direktoratsgruppa Vanddirektivet 2009. Veileder 01:2009 Klassifisering av miljøtilstand i vann.
- Hovgaard P. 1973. A new system of sieves for benthic samples. *Sarsia* 53:15-18.
- Molvær J, Knutzen J, Magnusson J, Rygg B, Skei J, Sørensen J. 1997. Klassifisering av miljøkvalitet i fjorder og kystfarvann. *SFT-veiledning* nr. 97:03. 36 s.
- Norsk Standard NS 4764. 1980. Vannundersøkelse. Tørrstoff og gløderest i vannslam og sedimenter. *Norges Standardiseringsforbund*.
- Norsk Standard NS 9410. 2000. Miljøovervåking av marine matfiskanlegg. *Norges Standardiseringsforbund*.

6 VEDLEGG

<i>Generell Vedleggsdel - Analyse av bunndyrsdata .....</i>	<i>23</i>
<i>Vedleggstabell 1. MOM-B parametere. ....</i>	<i>31</i>
<i>Vedleggstabell 2. Artsliste .....</i>	<i>32</i>
<i>Vedleggstabell 3. Geometriske klasser.....</i>	<i>36</i>
<i>Vedleggstabell 4. Analysebevis.....</i>	<i>37</i>

GENERELL VEDLEGGSEDEL**Analyse av bunndyrsdata****Generelt**

De fleste bløtbunnsarter er flerårig og lite mobile, og undersøkelser av bunnfaunaen kan derfor avspeile miljøforholdene både i øyeblikket og tilbake i tiden. Miljøforholdene er avgjørende for hvilke arter som forekommer og fordelingen av antall individer per art i et bunndyrs-samfunn. I et uforurenset område vil det vanligvis være forholdsvis mange arter, og det vil være relativt jevn fordeling av individene blant artene. Flertallet av artene vil oftest forekomme med et moderat antall individer. I våre bunndyrsprøver fra uforurensete områder vil det vanligvis være minst 20 - 30 arter i én grabbprøve (0,1 m²), men det er heller ikke uvanlig å finne 50 arter. Naturlig variasjon mellom ulike områder gjør det vanskelig å anslå et "forventet" artsantall.

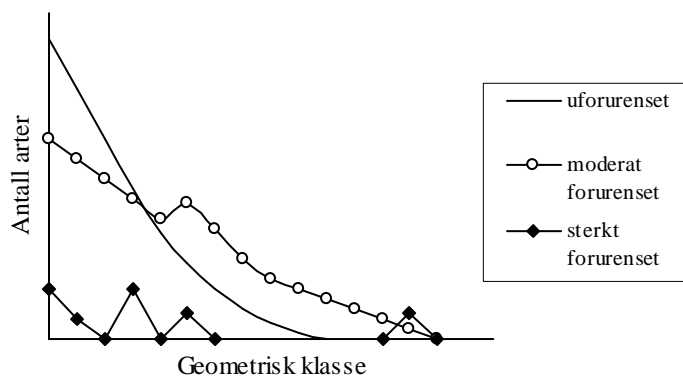
Geometriske klasser

På grunnlag av bunnfaunaen som identifiseres kan artene inndeles i geometriske klasser. Artene fordeles i grupper etter hvor mange individer hver art er representert med. Det settes opp en tabell der det angis hvor mange arter som finnes i ett eksemplar, hvor mange som finnes i to til tre eksemplarer, fire til syv osv. En slik gruppering kalles en geometrisk rekke, og gruppene som kalles geometriske klasser nummereres fortløpende I, II, III, IV, osv. Et eksempel er vist i Tabell v1. For ytterligere opplysninger henvises til Gray og Mirza (1979) og Pearson et al. (1983).

Antall arter i hver geometriske klasse kan plottes i figurer hvor kurveforløpet viser faunastrukturen. Kurveforløpet kan brukes til å vurdere miljøtilstanden i området. I et upåvirket område vil kurven falle sterkt med økende geometrisk klasse og ha form som en avkuttet normalfordeling. Dette skyldes at det er relativt mange individfattige arter og at få arter er representert med høyt individantall. I følge Pearson og Rosenberg (1978) er et slikt samfunn log-normalfordelt. Dette er antydnet i Figur v1. I et moderat forurenset område vil kurven ha et flatere forløp. Det er her færre sjeldne arter og de dominerende artene øker i antall og utvider kurven mot høyere geometriske klasser. I et sterkt forurenset område vil kurveforløpet være varierende, typisk er små toppe og nullverdier (Figur v1).

Tabell v1. Eksempel på inndeling i geometriske klasser.

Geometrisk klasse	Antall ind./art	Antall arter
I	1	23
II	2 - 3	16
III	4 - 7	13
IV	8 - 15	9
V	16 - 31	5
VI	32 - 63	5
VII	64 - 127	3
VIII	128 - 255	0
IX	256 - 511	2

Figur v1. Geometrisk klasse plottet mot antall arter for et uforurenset, moderat forurenset og for et sterkt forurenset område.

Univariate metoder

De univariate metodene reduserer den samlede informasjonen som ligger i en artsliste til et tall eller indeks, som oppfattes som et mål på artsrikdom. Utfra indeksen kan miljøkvaliteten i et område vurderes, men metodene må brukes med forsiktighet og sammen med andre resultater for at konklusjonen skal bli riktig. Klima og forurensningsdirektoratet (KLIF) legger imidlertid vekt på indeksen når miljøkvaliteten i et område skal anslås på bakgrunn av bunnfauna.

Diversitet.

Shannon-Wieners diversitetsindeks (H') beskrives ved arts mangfoldet (S , totalt antall arter i en prøve) og jevnhet (J , fordelingen av antall individer per art) (Shannon og Weaver 1949). Diversitetsindeksen er beskrevet av formelen:

$$H' = - \sum_{i=1}^s p_i \log_2 p_i$$

der: $p_i = n_i/N$, n_i = antall individer av art i , N = totalt antall individer i prøven eller på stasjonen og S = totalt antall arter i prøven eller på stasjonen.

Diversiteten er vanligvis over tre i prøver fra uforurensete stasjoner. Ved å beregne den maksimale diversitet som kan oppnås ved et gitt antall arter, $H'_{\max}$ ($= \log_2 S$), er det mulig å uttrykke jevnheten (J) i prøven på følgende måte:

$$J = \frac{H'}{H'_{\max}} \quad (\text{Pielou 1966}),$$

der: H' = Shannon Wiener indeks og $H'_{\max}$ = diversitet dersom alle arter har likt individantall.

Dersom $H' = H'_{\max}$ er J maksimal og får verdien en. J har en verdi nær null dersom de fleste individene tilhører en eller få arter.

Hurlbert diversitetsindeks $ES(100)$ er beskrevet som:

$$ES_{100} = \sum_{i=1}^s 1 - [(N - N_i)! / ((N - N_i - 100)! 100!)] / [N! / ((N - 100)! 100!)]$$

hvor ES_{100} = forventet antall arter blant 100 tilfeldig valgte individer i en prøve med N individer, s arter, og N_i individer av i -ende art.

Diversitetsindeksen SN er beskrevet som:

$$SN = \ln S / \ln(\ln N)$$

hvor S er antallet arter, og N er antallet individer i prøven

Ømfintlighet

Ømfintlighet bestemmes ved indeksene ISI og AMBI. Beregning av ISI er beskrevet av Rygg (2002). Sensitivitetsindeksen AMBI (Azti Marin Biotic Index) tilordner en ømfintlighetsklasse (økologisk gruppe, EG): EG-I: sensitive arter, EG-II: indifferente arter, EG-III: tolerante, EG-IV: opportunistiske, EG-V: forurensningsindikerende arter (Borja et al 2000). Mer enn 4000 arter er tilordnet en av de fem økologiske gruppene av faunaeksperter. Sammensetningen av makrovertebratsamfunnet i form av andelen av økologiske grupper indikerer omfanget av forurensningspåvirkning.

Sammensatte indekser

Sammensatte indekser NQI1 og NQI2 bestemmes ut fra både artsmangfold og ømfintlighet. NQI1 er brukt i NEAGIG (den nordost-atlantiske interkalibreringen). De fleste land bruker nå sammensatte indekser av samme type som NQI1 og NQI2.

NQI-indeksene er beskrevet ved hjelp av formelene:

$$NQI1 \text{ (Norwegian quality status, version 1)} = [0.5*(1-AMBI/7) + 0.5*(SN/2.7)*(N/(N+5))]$$

$$NQI2 \text{ (Norwegian quality status, version 2)} = [0.5*(1-AMBI/7) + 0.5*(H'/6)]$$

hvor AMBI er en sensitivitetsindeks, SN og H' diversitetsindekser, og N er antall individer i prøven.

Referansetilstand og klassegrenser

Tabellen under gir en oversikt over klassegrenser og referansetilstand for de ulike indeksene*:

Indikativ parameter	Referanse-verdi	Økologiske tilstandsklasser basert på observert verdi av indikativ parameter (nye verdier, 2008)				
		Svært god	God	Moderat	Dårlig	Svært dårlig
NQI1	0.78	>0.72	0.63-0.72	0.49-0.63	0.31-0.49	<0.31
NQI2	0.73	>0.65	0.54-0.65	0.38-0.54	0.20-0.38	<0.20
H'	4.4	>3.8	3.0-3.8	1.9-3.0	0.9-1.9	<0.9
ES_{100}	32	>25	17-25	10-17	5-10	<5
ISI	9.0	>8.4	7.5-8.4	6.1-7.5	4.2-6.1	<4.2

* Tallverdiene er foreløpig de samme for alle regioner og vanntyper. Etter hvert som ny kunnskap blir tilgjengelig, vil det bli vurdert om det er grunnlag for å innføre differensierte klassegrenser for regioner og vanntyper.

Multivariate analyser

I de ovenfor nevnte metodene legges det ingen vekt på hvilke arter som finnes i prøvene. For å få et inntrykk av likheten mellom prøver der det blir tatt hensyn både til hvilke arter som finnes i prøvene og individantallet, benyttes multivariate metoder. Prøver med mange felles arter vil etter disse metodene bli karakterisert som relativt like. Motsatt blir prøver med få felles arter karakterisert som forskjellige. Målet med de multivariate metodene er å omgjøre

den flerdimensjonale informasjonen som ligger i en artsliste til noen få dimensjoner slik at de viktigste likhetene og forskjellene kan fremtre som et tolkbart resultat.

Klassifikasjon og ordinasjon

I denne undersøkelsen er det benyttet en klassifikasjonsmetode (clusteranalyse) og en ordinasjonsmetode (multidimensjonal scaling (MDS) som utfra prøvelikhet grupperer sammen stasjoner med relativt lik faunasammensetning. Forskjellen mellom de to metodene er at clusteranalysen bare grupperer prøvene, mens ordinasjonen viser i hvilken rekkefølge prøvene skal grupperes og dermed om det finnes gradienter i datamaterialet. I resultatet av analysen vises dette ved at prøvene grupperer seg i et ordnet system og ikke bare i en sky med punkter. Ofte er faunagrader en respons på ulike typer av miljøgradienter. Miljøgradienten trenger ikke å være en gradient fra “godt” til “dårlig” miljø. Gradienten kan f.eks. være mellom brakkvann og saltvann, mellom grunt og dypt vann, eller mellom grovt og fint sediment.

For at tallmessig dominerende arter ikke skal få avgjørende betydning for resultatet av de multivariate analysene, og for at arter som forekommer med få individer skal bli tillagt vekt, blir artsdata 4. rot transformert før de multivariate beregningene blir utført. Data er også standardisert for å redusere effekten av ulik prøveareal. Både klassifikasjons- og ordinasjonsmetoden bygger i utgangspunktet på Bray-Curtis similaritetsindeks (Bray og Curtis 1957) gitt i % som:

$$S_{jk} = 100 \left\{ 1 - \frac{\sum_{i=1}^p |y_{ij} - y_{ik}|}{\sum_{i=1}^p (y_{ij} + y_{ik})} \right\}$$

Hvor: S_{jk} = likheten mellom to prøver, j og k

y_{ij} = antallet i i'te rekke og j'te kolonne i datamatriksen

y_{ik} = antallet i i'te rekke og k'te kolonne i datamatriksen per totalt antall arter

p = totalt antall arter

Clusteranalysen fortsetter med at prøvene grupperes sammen avhengig av likheten mellom dem. Når to eller flere prøver inngår i en gruppe blir det beregnet en ny likhet mellom denne gruppen og de andre gruppene/prøvene som så danner grunnlaget for hvilken gruppe/prøve gruppen skal knyttes til. Prosessen kalles “group average sorting” og den pågår inntil alle prøvene er samlet til en gruppe. Resultatene fremstilles som et dendrogram der prøvenes prosentvise likhet vises. Figur v2 viser et dendrogram hvor prøvene har stor faunalikhet og et dendrogram hvor prøvene viser liten faunalikhet.

I MDS-analysen gjøres similaritetsindeksene mellom prøvene om til rangtall. Punkter som skal vise likheten mellom prøvene projiseres i et 2- eller 3- dimensjonalt rom (plott) der avstanden mellom punktene er et mål på likhet. Figur v3 viser et MDS-plott uten tydelig gradient. Det andre plottet viser en tydeligere en gradient da prøvene er mer inndelt i grupper. Prosessen med å gruppere punktene i et plott blir gjentatt inntil det oppnås en “maksimal” projeksjon av punktene. Hvor godt plottet presenterer dataene vises av en stressfaktor gitt som:

$$\text{Stress} = \sum_j \sum_k (d_{jk} - \hat{d}_{jk})^2 / \sum_j \sum_k d_{jk}^2$$

Hvor: $\hat{d}_{jk}$ = predikert avstand til den tilpassede regresjonslinjen som korresponderer til dissimilariteten d_{jk} gitt som:

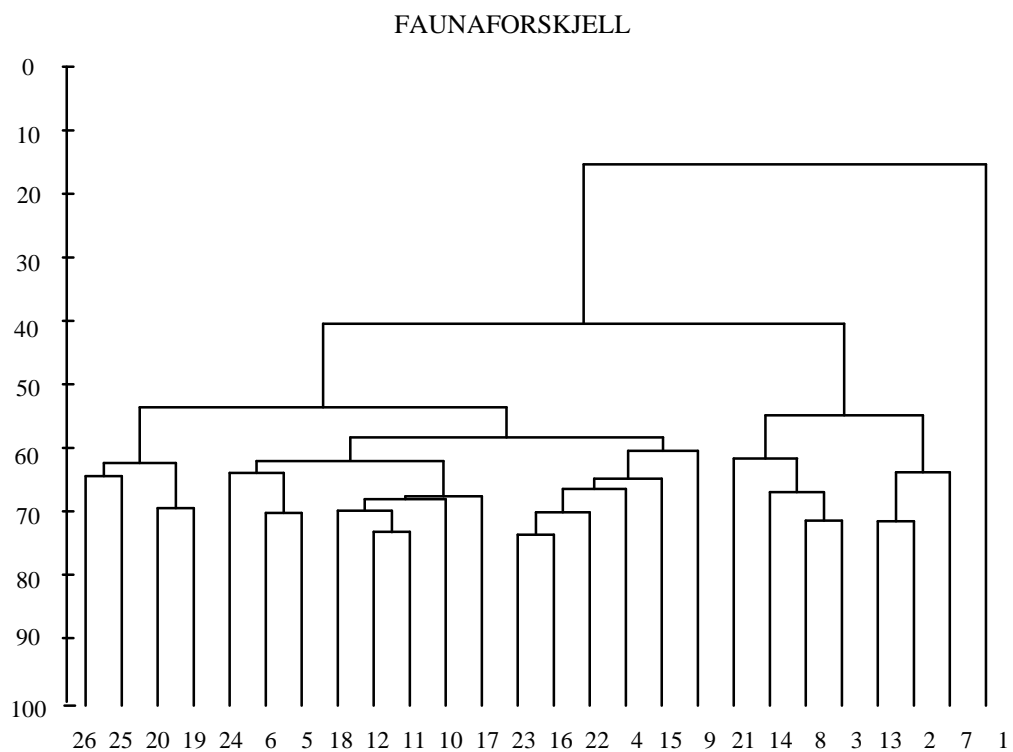
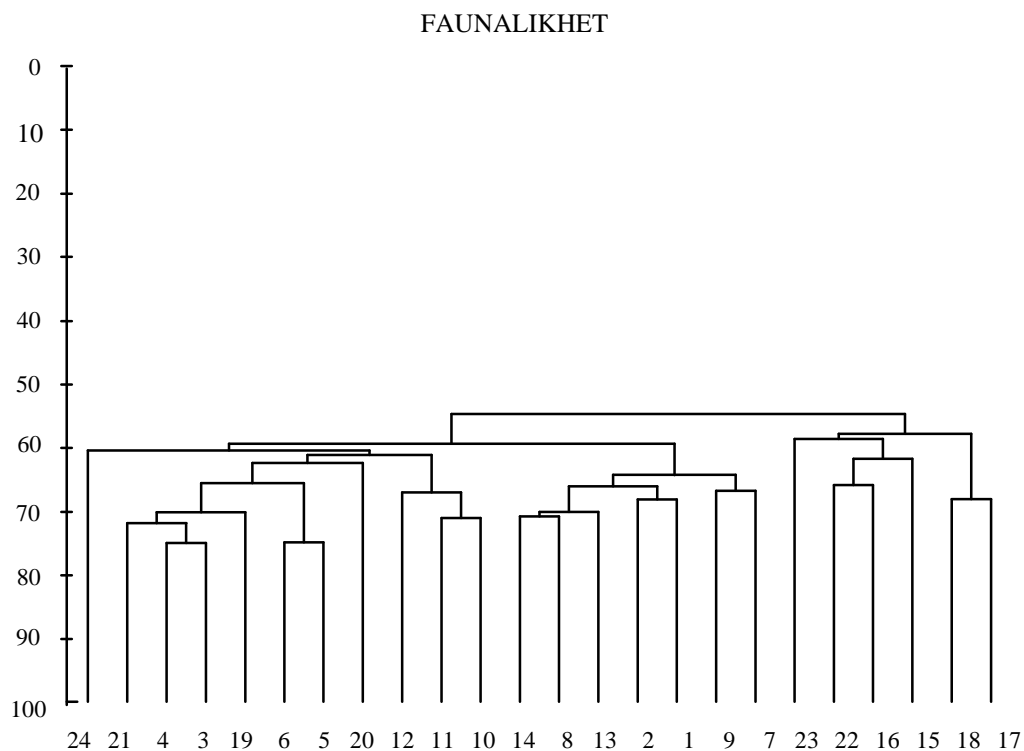
$$d_{jk} = 100 \left\{ \frac{\sum_{i=1}^p |y_{ij} - y_{ik}|}{\sum_{i=1}^p (y_{ij} + y_{ik})} \right\} \text{ og avstand (d).}$$

Dersom plottet presenterer data godt blir stressfaktoren lav, mens høy stressfaktor tyder på at data er dårlig eller tilfeldig presentert. Følgene skala angir kvaliteten til plottet basert på stressfaktoren: $< 0,05$ = svært god presentasjon, $< 0,1$ = god presentasjon, $< 0,2$ = brukbar presentasjon, $> 0,3$ plottet er litt bedre enn tilfeldige punkter.

Dataprogrammer

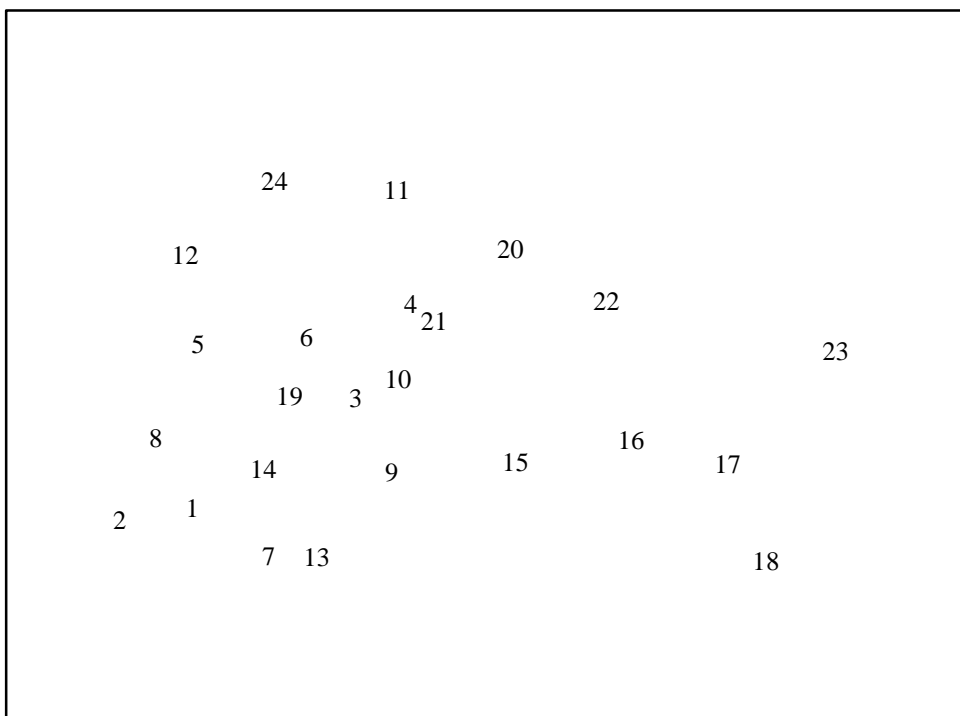
Samtlige data-analyser og beregninger er utført på PC ved hjelp av dataprogrammer eller makroer. Rådata er lagt i regnearket Microsoft Excel. Diversitet (H'), jevnhet (J), H' -max og inndelingen i geometriske klasser er beregnet ved hjelp av en Excel makro kalt "DIVERSI". Dataprogram og makro er laget av Knut Årrestad ved Institutt for fiskeri- og marinbiologi, UiB.

De multivariate analysene er utført med dataprogrammer fra programpakken PRIMER fra Plymouth Marine Laboratory i England. Cluster-analysen er utført med programmet CLUSTER, til MDS-analysen er programmet MDS benyttet. Azti Marine Biotic Index beregnes ved hjelp av dataprogrammet AMBI.

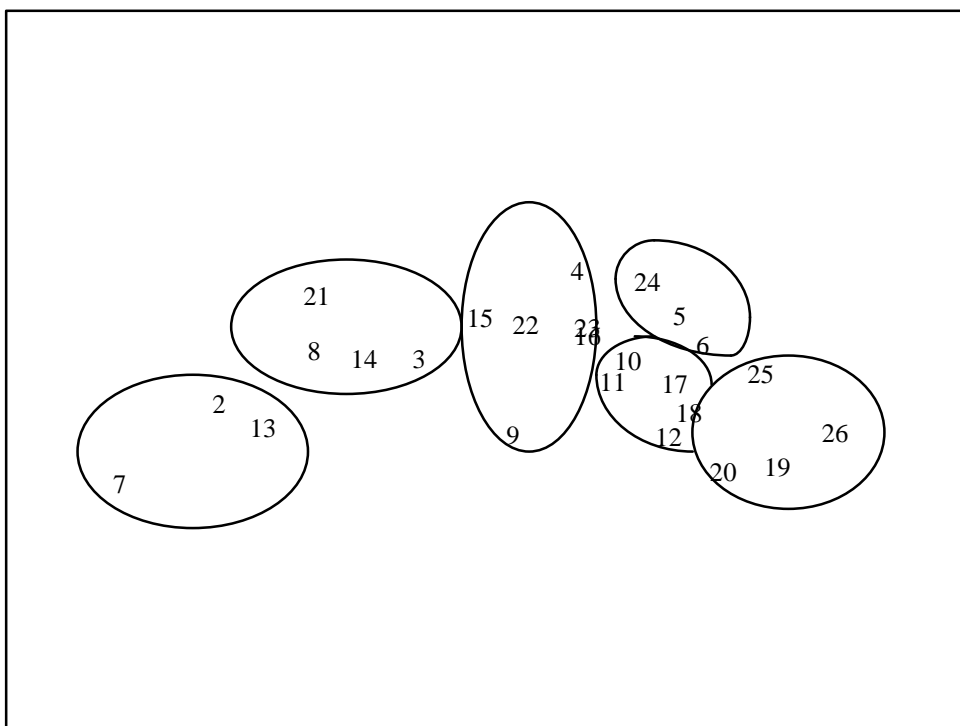

Figur v2. Dendrogram som viser henholdsvis stor og liten faunalikhet (Bray-Curtis similaritet) mellom prøver.

INGEN GRADIENT

GRADIENT

Figur v3. MDS-plott som viser faunalikheten mellom prøver. Øverste plott viser ingen klar gradient, mens nederste plott viser en tydeligere gradient.

Litteratur til Generelt Vedlegg

- Bakke et al. 2007. Veileder for klassifisering av miljøkvalitet i fjorder og kystfarvann, revidering av klassifisering av metaller og organisk miljøgifter i vann og sedimenter. *KLIF publikasjon ta 2229:2007*.
- Berge G. 2002. Indicator species for assessing benthic ecological quality in marine waters of Norway. *NIVA-rapport 4548-2002*.
- Borja, A., Franco, J., Perez, V., 2000. A marine biotic index to establish the ecological quality of soft-bottom benthos within European estuarine and coastal environments. *Marine Pollution Bulletin 40 (12), 1100–1114*
- Bray JR, Curtis JT. 1957. An ordination of the upland forest communities of Southern Wisconsin. - *Ecological Monographs 27:325-349*.
- Gray JS, Mirza FB. 1979. A possible method for the detection of pollution-induced disturbance on marine benthic communities. - *Marine Pollution Bulletin 10:142-146*.
- Molvær J, Knutzen J, Magnusson J, Rygg B, Skei J, Sørensen J. 1997. *Klassifisering av miljøkvalitet i fjorder og kystfarvann. Kortversjon*. SFT-veiledning nr. 97:03. 36 s.
- Pearson TH, Rosenberg R. 1978. Macrobenthic succession: in relation to organic enrichment and pollution of the marine environment. - *Oceanography and Marine Biology an Annual Review 16:229-311*.
- Pearson TH, Gray JS, Johannessen PJ. 1983. Objective selection of sensitive species indicative of pollution-induced change in benthic communities. 2. Data analyses. - *Marine Ecology Progress Series 12:237-255*.
- Pielou EC. 1966. The measurement of species diversity in different types of biological collections. - *Journal of Theoretical Biology 13:131-144*.
- Rygg B, Thélin, I. 1993. Klassifisering av miljøkvalitet i fjorder og kystfarvann, kortversjon. - *SFT-veiledning nr. 93:02 20 pp*.
- Shannon CE, Weaver, W. 1949. *The mathematical theory of communication*. - University of Illinois Press, Urbana. 117 s.
- Vannportalen.no.. Klassifisering av økologisk tilstand i vann. *Klassifiseringsveileder 01:2009*

Vedleggstabell 1. MOM-B parametre

HAVBRUKSTJENESTEN AS																											
Firma: Lerøy Midnor																											
Lokalitet: Ulvæholmen																											
Gr.	Parameter	Poeng	Prøvenummer						Indeks																		
			Ulv 1	Ulv 2	Ulv 3																						
	Dyr	Ja (0) / Nei (1)	0	0	0				0,00																		
I	Tilstand (Gruppe I)		1																								
II	pH	Målt verdi	7,34	7,49	7,52																						
	Eh (mV)	Målt verdi	-181	-14	-22																						
		plus ref. potensial	50	217	209																						
	pH/Eh	Poeng (tillegg D)	1	0	0				0,33																		
	Tilstand (prøve)		1	1	1																						
	Tilstand (Gruppe II)		1																								
III	Gassbobler	Ja (4) / Nei (0)	0	0	0																						
	Farge	Lys/grå (0)	0	0	0																						
		Brun/sort (2)																									
	Lukt	Ingen (0)	0	0	0																						
		Nøe (2)																									
		Sterk (4)																									
	Konsistens	Fast (0)																									
		Myk (2)	1	1	1																						
		Løs (4)																									
	Grabbvolum (v)	$v < \frac{1}{4}$ (0)																									
$\frac{1}{4} \leq v < \frac{3}{4}$ (1)				1																							
Tykkelse på slamlag	$v \geq \frac{3}{4}$ (2)	2	2																								
	$t < 2 \text{ cm}$ (0)	0	0	0																							
	$2 \text{ cm} \leq t < 8 \text{ cm}$ (1)																										
	$t \geq 8 \text{ cm}$ (2)																										
	Sum		3	3	2																						
	Korr. Sum (0,22)		0,66	0,66	0,44				0,59																		
	Tilstand (prøve)		1	1	1																						
	Tilstand (Gruppe III)		1																								
	Middelverdi (Gruppe II & III)		0,83	0,33	0,22				0,46																		
	Tilstand (prøve)		1	1	1																						
	Tilstand (Gruppe II & III)		1																								
<table border="1"> <thead> <tr> <th>Ph/Eh/Korr.su m Indeks Middelverdi</th> <th>Tilstand</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td><1,1</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td>1,1 - <2,1</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>2,1 - <3,1</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>$\geq 3,1$</td> <td>4</td> </tr> </tbody> </table>		Ph/Eh/Korr.su m Indeks Middelverdi	Tilstand	<1,1	1	1,1 - <2,1	2	2,1 - <3,1	3	$\geq 3,1$	4	<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2">Tilstand</th> </tr> <tr> <th>Gruppe 1</th> <th>Gruppe II og</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>A</td> <td>1,2,3,4</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>1,2,3</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>4</td> </tr> </tbody> </table>		Tilstand		Gruppe 1	Gruppe II og	A	1,2,3,4	4	1,2,3	4	4	<table border="1"> <tr> <td>Tilstand</td> <td>1</td> </tr> </table>		Tilstand	1
Ph/Eh/Korr.su m Indeks Middelverdi	Tilstand																										
<1,1	1																										
1,1 - <2,1	2																										
2,1 - <3,1	3																										
$\geq 3,1$	4																										
Tilstand																											
Gruppe 1	Gruppe II og																										
A	1,2,3,4																										
4	1,2,3																										
4	4																										
Tilstand	1																										

Vedleggstabell 2. Artsliste

Vedlegg SF-SAM-505.4

BENTHOS ARTSLISTE

SAM-Marin

SAM-Marin
Thormøhlensgate 55, 5008 Bergen
Telefon: 55 58 43 41 Telefaks: 55 58 45 25

Oppdragsgiver (navn og adresse): Lerøy Midnor AS

Prosjekt nr.: 805730

Prøvetakingssted (område): Hitra kommune, Sør-Trøndelag

Dato for prøvetaking: 09.06.2011

Ansvarlig for prøvetaking (firma): Havbruksstjenesten AS

Avvik/forhold med mulig påvirkning på resultatet: -

Artene er identifisert av: Per Johannessen og Tom Alvestad

Metode: Undersøkelsen følger NS-EN ISO 16665 og interne standard forskrifter. Materialet er sortert og artsbestemt i henhold til akkreditering gitt av Norsk Akkreditering under akkrediteringsnummer Test 157.

Opplysninger om merker i artslisten:

For hver stasjon er nr. på grabbhuggene angitt, og under hvert nummer de dyrene som ble funnet i prøvene.

+ i tabellen angir at det var dyr til stede i prøven, men at de ikke er kvantifisert.

/ i tabellen betyr en deling i voksne og unge individer (eksempel 4/2 betyr 4 voksne og 2 unge).

cf. mellom slekts- og artsnavn betyr at slektsbestemmelsen er sikker, men at artsbestemmelsen er usikker.

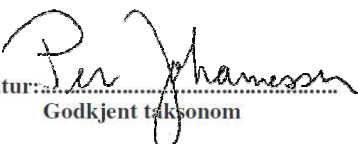
* ved arter eller grupper av arter angir arter eller grupper av arter som ikke er med i eventuelle analyser.

* ved huggnummer angir at det er knyttet avvik til prøven

Andre opplysninger:

Tabellen starter på neste side og består av: 3 sider.

Artslisten skal ikke kopieres i ufullstendig form, uten skriftlig godkjenning fra SAM.

Signatur:
Godkjent taksonom

SAM-Marin / Havbruksstjenesten

09.06.2011	Lokalitetsnavn Stasjonsnavn Dybde Hugg	Ulværsholman					
		Ulv 1 155 m		Ulv 2 161 m		Ulv 3 166 m	
		2. hugg	3. hugg	2. hugg	3. hugg	2. hugg	3. hugg
PORIFERA							
* Porifera indet.				+	+	+	
CNIDARIA							
Anthozoa							
Virgularia mirabilis	0/2	0/1	1			0/2	
Pennatula phosphorea	1	0/2	1	1			
PLATYHELMINTES							
* Platyhelminthes indet.	1						
NEMERTINI							
* Nemertini indet.	1		1	1	+	2	
NEMATODA							
* Nematoda indet.	6		1	1	5	6	
ANNELIDA							
Polychaeta							
Pholoe baltica	1	1		1	2	2	
Pholoe pallida	1						
Neoleranira tetragona						1	
Ceratocephale loveni				2			
Nephtys hystericis		1	1	2	1/1	1/1	
Paramphinome jeffreysii	40	54	24	35	43	97	
Paradiopatra quadricuspis		1	1		1	1	
Lumbrineridae indet.	7	6	4	3	1	3	
Drilonereis filum	2	3	3/3	4	1	2/1	
Phylo kupfferi			1				
Levinsenia gracilis	1		1				
Laonice sarsi		0/1					
Malacoceros sp.					1		
Polydora sp.	2	3	3	1		41	
Prionospio fallax		1					
Prionospio steenstrupii					1	7	
Spiophanes kroeyeri		1					
Scolelepis korsuni						1	
Aphelochaeta sp	3	3	13	9	1	3	
Chaetozone sp				1		5	
Cirratulidae indet.	1	1		1			
Diplocirrus glaucus	1	2	3	4/1		1	
Brada villosa		0/1		0/1			
Ophelina cylindricaudata				1			
Ophelina norvegica	1	0/1		1			
Scalibregma inflatum	0/3	1	0/2		1	1/2	
Heteromastus filiformis	6		1		1		
Notomastus latericeus	4/1	3/1	0/1		4	9/2	
Lumbriclymene cylindricaudata					1	1	
Rhodine loveni		1	1	+	2		
Maldanidae indet			1		1	4	
Galathowenia oculata	17	12	14	10	2	15	
Pectinaria auricoma	1						
Pectinaria belgica	1	1					
Amythasides macroglossus			1			7	
Eclysippe vanelli	1				3/1	7/1	

SAM-Marin / Havbruktstjenesten

09.06.2011	Lokalitetsnavn Stasjonsnavn Dybde Hugg	Ulværsholman					
		Ulv 1 155 m		Ulv 2 161 m		Ulv 3 166 m	
		2. hugg	3. hugg	2. hugg	3. hugg	2. hugg	3. hugg
	Melinna cristata		2				
	Paramphitrite tetrabanchia				1/1		
	Pista cristata				1		
	Pista sp.	0/1	0/1				
	Streblosoma bairdi	3/3	1/1				0/3
	Streblosoma intestinale						1
	Polycirrus plumosus	1					0/1
	Terebellides stroemi						0/1
	Euchone sp.			1			
	Sabellidae indet.	1	1				
	SIPUNCULA						
	Sipuncula indet.			2	1		
	Onchnesoma steenstrupi	7/1	9	6/2	2/2	8	11/2
	Nephasoma cf. minutum			1			6
	ARTHROPODA						
	CRUSTACEA						
	Ostracoda						
	Philomedes globosus				1		
	Macrocypris minna						1
	Copepoda						
*	Calanus finmarchicus		6		3		2
	Euchaeta norvegica						1
*	Anomalocera patersoni			2			
	Amphipoda						
*	Ampelisca gibba	1	1				
*	Arrhis phyllonyx	1					
*	Nicippe tumida	2					
*	Harpinia sp.	1					1
	Cumacea						
	Diastylis cornuta			1			
	Cumacea indet.				1		
	Tanaidacea						
*	Gnathia sp.					1	
	MOLLUSCA						
	Aplacophora						
	Caudofoveata indet	4	2		+	5	1
	Gastropoda						
	Odostomia acuta			1			0/1
	Philine quadrata						1
	Philine scabra			1			
	Bivalvia						
	Nucula tumidula						1
	Yoldiella nana						0/1
	Yoldiella philippiana						1
	Bathyarca pectunculoides				1		
	Limatula gwyni						0/1
	Thyasira equalis	28/6	24/4	12/6	9/2	6/3	27/6
	Thyasira obsoleta	2	0/2	1		1	3
	Thyasira sarsii			2/1	0/1		
	Axinulus croulinensis		2	1		0/1	1

SAM-Marin / Havbruksstjenesten

09.06.2011	Lokalitetsnavn Stasjonsnavn Dybde Hugg	Ulværsholman					
		Ulv 1 155 m		Ulv 2 161 m		Ulv 3 166 m	
		2. hugg	3. hugg	2. hugg	3. hugg	2. hugg	3. hugg
	Mendicula ferruginosa	6	9/1	10/1	3	4	9/3
	Adontorhina similis						2
	Astarte sulcata						1/2
	Parvicardium minimum						1
	Abra nitida	1/3	1	2	2/1	2	1
	Kelliella abyssicola	1			1	2	5/1
	SCAPHOPODA						
	Entalina tetragona	1			0/1		2/2
	ECHINODERMATA						
	Amphiura chiajei	2/1				1	
	Amphilepis norvegica		1				
	ENTEROPNEUSTA						
	Enteropneusta indet.	3	3	2	2	2	3
	* VARIA			+	+		

Vedleggstabell 3. Geometriske klasser

Tabellen angir antall arter i de ulike geometriske klassene.

Klasse	Ulv 1	Ulv 2	Ulv 3
I	15	28	18
II	12	6	9
III	9	5	14
IV	3	4	4
V	3	3	3
VI	1	1	2
VII	1	0	0
VIII	0	0	1
IX	0	0	0
X	0	0	0

Vedleggstabell 4. Analysebevis

Eurofins Norsk Miljøanalyse AS, avd. Bergen
F. reg. 965 141 618 MVA
Box 75
NO-5841 Bergen

Tlf: +47 55 54 92 92

Uni Research AS
HiB, Seksjon for anvendt miljøforskning (SAM)
5006 BERGEN
Attn: Tor Ensrud

AR-11-MX-000245-01

EUNOBE-00000266

Prøvemottak: 22.08.2011
Temperatur:
Analyseperiode: 22.08.2011-20.09.2011
Referanse: 611101, 805730 ref. nr.25/2011

ANALYSERAPPORT

Prøvenr.: 441-2011-0823-081	Prøvetakingsdato: 22.08.2011
Prøvetype: Sedimenter	Prøvetaker: Oppdragsgiver
Prøvemerking: 1	Analysestartdato: 22.08.2011
Analyse	Resultat: Enhet: MU Metode: LOQ:
a) Total tørrstoff	58 % 15% NS 4764 0.02
a) Kobber (Cu)	11 mg/kg TS 20% NS EN ISO 11885 0.05
a) Sink (Zn)	49 mg/kg TS 20% NS EN ISO 11885 0.05
a) Fosfor (P)	660 mg/kg TS 20% NS EN ISO 11885 1
* Totalt organisk karbon (TOC)	15.0 g/kg TS In acc. with NEN-EN 13137

Prøvenr.: 441-2011-0823-082	Prøvetakingsdato: 22.08.2011
Prøvetype: Sedimenter	Prøvetaker: Oppdragsgiver
Prøvemerking: 2	Analysestartdato: 22.08.2011
Analyse	Resultat: Enhet: MU Metode: LOQ:
a) Total tørrstoff	58 % 15% NS 4764 0.02
a) Kobber (Cu)	7.2 mg/kg TS 20% NS EN ISO 11885 0.05
a) Sink (Zn)	30 mg/kg TS 20% NS EN ISO 11885 0.05
a) Fosfor (P)	360 mg/kg TS 20% NS EN ISO 11885 1
* Totalt organisk karbon (TOC)	53.0 g/kg TS In acc. with NEN-EN 13137

Prøvenr.: 441-2011-0823-083	Prøvetakingsdato: 22.08.2011
Prøvetype: Sedimenter	Prøvetaker: Oppdragsgiver
Prøvemerking: 3	Analysestartdato: 22.08.2011
Analyse	Resultat: Enhet: MU Metode: LOQ:
a) Total tørrstoff	67 % 15% NS 4764 0.02
a) Kobber (Cu)	5.7 mg/kg TS 20% NS EN ISO 11885 0.05
a) Sink (Zn)	27 mg/kg TS 20% NS EN ISO 11885 0.05
a) Fosfor (P)	340 mg/kg TS 20% NS EN ISO 11885 1
* Totalt organisk karbon (TOC)	<5.0 g/kg TS In acc. with NEN-EN 13137

Tegnforklaring:

* (Ikke omfattet av akkrediteringen)

< :Mindre enn, > :Større enn, nd :Ikke påvist, MPN :Most Probable Number, cfu :Colony Forming Units, MU :Uncertainty of Measurement, LOQ :Kvantifiseringsgrense

Opplysninger om målesikkerhet fås ved henvendelse til laboratoriet.

Rapporten må ikke gjengis, unntatt i sin helhet, uten laboratoriets skriftlige godkjenning. Resultatene gjelder kun for de(n) undersøkte prøven(e).

Side 1 av 2

AR-11-MX-000245-01

EUNOBE-00000266

Utførende laboratorium/ Underleverandør:

a) NS/EN ISO/IEC 17025:2005 NA TEST 003 - Eurofins Norsk Miljøanalyse AS, avd. Moss

Kopi til:

Kristin Hatlen (kristin.hatlen@uni.no)

Bergen 20.09.2011

Tommie Christensen

Avd.leder, Kundesenter

Tegnforklaring:

* (Ikke omfattet av akkrediteringen)

< :Mindre enn, > :Større enn, nd :Ikke påvist, MPN :Most Probable Number, cfu :Colony Forming Units, MU :Uncertainty of Measurement, LOQ :Kvantifiseringsgrense

Opplysninger om måleusikkerhet fås ved henvendelse til laboratoriet.

Rapporten må ikke gjengis, unntatt i sin helhet, uten laboratoriets skriftlige godkjenning. Resultatene gjelder kun for de(n) undersøkte prøven(e).

Side 2 av 2

**SEKSJON FOR ANVENDT
MILJØFORSKNING (SAM)**
Thormøhlensgate 55, 5008 Bergen
Telefon: 55 58 47 79 Telefaks: 55 58 45 25

Test 157

ENDRINGSRAPPORT

Rapportens navn: MOM C-undersøkelse ved Ulværholmen i Hitra kommune, 2011	
Prosjekt nr.: 805730	
Oppdragsgiver (navn og adresse): Lerøy Midnor AS	
Prøvetakingssted (område): Ulværholmen	
Dato for prøvetaking: 9.6.2011	
Ansvarlig for prøvetaking (firma): Havbruksstjenesten AS	
Avvik/endringer til opprinnelig rapport:	
<p>I opprinnelig rapport var anleggets plassering i kart (Figur 2.1) noe feil. Dette ga et unøyaktig bilde av stasjonenes plassering i forhold til anlegget.</p>	
Dato: 9.1.2012	Signatur: